

مرمت مدرسه خان شیراز

باسیمان سفید!

مرمتگران از مدرسه خان شیراز به‌عنوان مهم‌ترین عنصر و قدیمی‌ترین بنای شاخص بافت تاریخی شیراز نام می‌برند. بنایی که تحت نظارت اداره‌کل میراث‌فرهنگی استان فارس در حال مرمت باسیمان سفیداست. بیش از سه‌مرمتگریس از بازدید میدانی از این بنای تاریخی ارزشمند، بندکشی با سیمان سفیددر مدرسه خان رافاجعه مرمتی‌عنوان کردند و خواستار گزارش به وزیر میراث‌فرهنگی شدند تا دستور

نمایی از محوطه داخلی

است؛ «... التماس دعا دارم از روضه زیارت امام‌رضا علیه‌السلام. ربیع‌الاول ۱۲۸۴»؛ یادگارهایی از تاریخ‌که‌انگار «محمدرسول بادکوبه»، «آقا سید محسن» و «آقا محمدحسین» که اسامی آنها روی دیوارها حک شده، کنارت ایستاده‌اند و از خاطرات زیارت امام‌ضارع) برای می‌گویند. و البته سؤال‌های فراوانی را فراوری بیننده قرار می‌دهند که این خطوط با چه جوهری نوشته شده‌اند که هنوز و بعد از ۱۰۰ و ۱۵۰ سال همچنان زنده و خواندنی هستند. شباهت عجیب خط‌ها به‌نوشته‌های تاریخی آن دوران‌که‌نشان می‌دهد، این‌یادگارنوشته‌ها توسط افراد باسواد و سرشناسی نوشته شده‌اندو... البته در مابین این کاروانسرا و دیگر کاروانسراهای مسیر، کاروانسراهای کوچک‌تری هم مانند کاروانسرای سخت‌در نزدیکی نیشابور بوده‌اند. چون مسیر تردد باشتر واسب و بعد‌ها یاد در مورد شاهان و بزرگان حاکم مسیر درشکه‌رو بوده و این نیاز وجود داشته که کاروانسراهای کوچک‌تری هم باشند که بتوانند به‌عنوان اتراق کوتاه‌مدت و یا تجدید نیرو و امکانات ضروری سفر، مانند آب و غذا یا علوفه برای احشام مورد استفاده قرار گیرند. کاروانسرای شوریاب یک نوع کاروانسرا است که از نظر بافت تاریخی، نوع ساختمان، گستردگی و وسعت و توجیهی که به آن می‌شده است، جز آثار ارزنده در حوزه میراث‌فرهنگی به‌شمار می‌آید، اثری ارزشمند که این روزها شاهد زوال کلی آن هستیم و دور نیست که در غبار بی‌توجهی و عدم رسیدگی لازم به زانو در بیاید و از بین برود. خوشبختانه به‌نظر می‌رسد که عکاسان ما و کسانی که ابزاری برای ثبت و اوضاع واحوال نه چندان خوب میراث فرهنگی ما -به‌خصوص میراث غیرمنقول که از حوزه توجه عمومی خارج ماندند- داشته‌اند کارشان را انجام داده‌اند و به شکل تصویری وضع واحوال این آثار گرانبها را به اطلاع مردم و مسئولان رسانده‌اند. شاهد مدعا و دلیل این حرف من این است که شما کتر جایی از آثار و میراث فرهنگی را می‌توانید سراغ بگیرید که ما از آن عکس و گزارش تصویری خوب و قابل اعتنایی نداشته باشیم. اما به همین مقدار در حوزه ثبت، توجه و نگهداری این آثار ضعف داریم؛ ضعف‌ها و نقصان‌هایی که جالبش‌های خیلی جدی را فراوری ما قرار داده‌اند و این در حالی است که در برخی حوزه‌های دیگر، نوع نگاه باعث شده که آثار و میراث باقی‌مانده فرهنگی ما به‌خوبی ثبت و حفظ و نگهداری شوند. اتفاق خوبی که در مورد حفظ آثار غیرمنقول مذهبی و دینی ما مانند مساجد صورت گرفته و جای قدردنشاسی دارد، امری که نه‌تنها باعث حفظ بلکه توسعه این میراث شده و نشان از این امر دارد که اگر توجه و همت و نگاه مثبتی باشد، می‌توان آثار گرانقدر میراث فرهنگی و تمدنی این کشور را به‌خوبی حفظ کرد.

آقا همان‌طور که در عکس‌های گرفته‌شده مشاهده می‌کنیم، انکار این سازه ارزشمند و با وسعت و زیبایی تاریخی اصلا حال‌روزر خوبی ندارد!
بله متأسفانه. اگر وضع به همین منوال پیش برود که بعد می‌دانم اتفاق خاصی بیفتد، به زودی شاهد مرگ و نابودی این کاروانسرای تاریخی و با قدمت خواهیم بود. و این در حالی است که جایی مثل

خط‌نوشته‌های روی دیواره کاروانسرا

کاروانسرای شوریاب واقعا این ظرفیت را دارد که بیشتر به آن توجه شود و اگر فضا و محیط پیرامونی آن به‌خوبی سامان داده شود، قطعا گردشگران زیادی را جذب خواهد کرد و شاید بتواند در کنار ظرفیت اقتصادی و مادی‌ای که ایجاد می‌شود، روی پای خودش بایستد.
کما این‌که این تجربه در مورد تاسیس بوم‌گردی ها وجود دارد و اگر مدیریت بهتری در مورد آن صورت می‌گرفت، نتایج بسیار بهتری می‌گرفتیم و همین امر می‌توانست باعث شود که فضاهای پیرامونی آن از جمله آثار باستانی و تاریخی و از جمله کاروانسراها مورد بازدید قرار گیرد و با رونق‌گرفتن بازار گردشگری، هزینه‌های مرمت و بازسازی و نگهداری این بناها تا حدودی تأمین شود. اگر چه که کاروانسراهای بالارزشی مانند کاروانسرای شوریاب که به ثبت رسیده و جز آثار ملی ماست، باید توسط سازمان‌های مرتبط و از جمله سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مورد توجه ویژه باشد و برای حفظ آن اقدام عاجلی صورت گیرد.

آقا شما در حوزه عکاسی و به‌خصوص عکاسی مستند، صاحب سبک و دارای جوابز بین‌المللی زیادی هستید. هنگام عکاسی از کاروانسرای شوریاب چه حسی داشتید؟

حسی گرفتن آخرین عکس‌ها از کسی که می‌دانیم مدت زیادی نزد ما نخواهد ماند. متأسفانه ما تصویریایی از یک کاروانسرای باشکوه و بزرگ در یک عصر زمستانی و در چهارمین روز از دی ماه ۱۴۰۳ را ثبت کردیم که شاید آخرین عکس‌ها از این اثر ارزشمند تاریخی باشد. هنوز هم وقتی چشمانم را می‌بندم انگار از ویزور دوربین دارم به آن تصویرهای غم‌انگیز نگاه می‌کنم. خورشید که غروب می‌کند، نور کم‌فروغ آن در عبور از قاب‌های آجری و طاق‌های باشکوه این سازه زیبا، لحظات احتضار این بنای باشکوه روبه‌زوال را در برابر چشمانم می‌نشانَد و غمی بزرگ در دلم می‌کارد. متأسفانه و در کمال ناباوری شاهد آغاز شمارش معکوس برای مرگ این «نگین کویر» بودم. اما همه امید ما این است که شاید همین چند تا عکس و صحبت‌های کوتاهی که در این گفت‌وگو مطرح شد، پیامی هشداردهنده برای متولیان امر باشد تا فکری به حال این پیر زیبایی باشکوه نکنند. کاش این عکس‌ها بتوانند حتی نظر یک نفر از دوستانی‌ا که کاری از دست‌شان برمی‌آید، به‌خود جلب‌کنند و کسی برای کاروانسرای قدیمی و زیبای شوریاب کاری بکند.

آقا چون محور صحبت اصلی ما بحث «میراث فرهنگی» است، بفرمایید عکس و عکاسی چه نقشی در این حوزه و در کمک به حفظ آثار و نشانه‌های هویتی این حوزه برعهده دارد یا می‌تواند برعهده داشته باشد؟

بررسی ابعاد این شیوه مرمتی را بدهد. به‌گزارش ایلنا، زهره بزرگمهری مرمتگر پیشکسوت کشور که از او در حوزه مرمت به‌عنوان چهره ماندگار نام برده می‌شود، در رابطه با وضعیت مرمت مدرسه خان گفت: هفته‌گذشته شیراز بودم با این‌که از اقدامات مرمتی در تخت جمشید و پاساگاد بسیار لذت بردم اما مرمت بناهای تاریخی شیراز اصلا خوب نبود. در مدرسه خان نیز متوجه شدم که به اشتباه ملات زده‌اند و حتما باید

تصویری از کاروانسرادر دوره فاجار

بنابر همان توضیحات و نکاتی که به آن اشاره کردم، نقش عکاسی به‌ویژه در ثبت حوزه‌هایی مانند میراث فرهنگی، بسیار بسیار مهم است. دلایلش هم این است که ما عکس‌های تاریخی متعددی در اختیار داریم که سال‌های سال از ثبت آن گذشته است، ولی زمانی که شما به این عکس‌ها نگاه می‌کنید، هیچ بدیل دیگری نه نقاشی، نه کلام و حتی فیلم نمی‌تواند جایگزین این عکس‌ها شود. در حقیقت این عکس‌ها تنها ابزار و اسنادی هستند که تاریخ گذشته را [حداقل در همان قاب محدود خودشان] بدون کم‌وکاست به ما نشان می‌دهند. این امر به‌خصوص در مورد آثار و میراث فرهنگی خیلی مهم و قابل توجه است، چرا که می‌تواند تصویری از یک شی و یا ماجرای تاریخی در حوزه میراث فرهنگی و به‌خصوص میراث فرهنگی غیرمنقول در اختیار ما قرار دهد.

آقا درخصوص اسناد به عکس و به‌خصوص عکس‌های مستند و اهمیت آن در بازخوانی تاریخ و گذشته چه نظری دارید؟

قطعا عکس نقش مهمی در بازخوانی تاریخ و گذشته ما انسان‌ها دارد. ای بسا کسانی که در گذشته آثاری را ثبت کرده‌اند و حتی با عکاسی هنری آشنا نبوده‌اند اما به دلیل اینکه با دوربین و فرصتی که دوربین برای آنها ایجاد می‌کرد آشنا بودند، عکس‌هایی گرفته‌اند که امروز و زمانی که ما نیاز به مراجعه به گذشته داریم، این عکس‌ها یکی از بهترین مرجع‌هایی است که می‌توان به آن استناد کرد؛ عکس‌هایی که ما را با تاریخ و جغرافیای یک دوره خاص باتمام جزئیاتش [در همان حدقاب دوربین] آشنایی کنند، به‌طوری‌که بسیاری از مستندنگاران در کنار اسناد و کتب و دیگر سند‌های تاریخی، عکس را یکی از ابزارها و وسایل مهمی می‌دانند که می‌تواند به‌خصوص در مورد آثار تاریخی به کمک‌شان بیاید. در نتیجه عکس در بسیاری از موارد و به‌خصوص آثار مستند نقشی را ایفا کرده است که هیچ هنر دیگری نتوانسته بدیل آن باشد.

آقا لطفاً به‌عنوان یک صاحب‌نظر و کسی که می‌دانم به‌شدت به میراث ارزشمند تمدنی و تاریخی ایران علاقه‌مند هستید، در این زمینه برای خوانندگان روزنامه صحبت بفرمایید.

میراث فرهنگی بخشی مهم از داشته‌های تمدنی و تاریخی ماست که ضمن بازتاب اوضاع گذشته ما باعث می‌شود در یک کشور احساس هویتی مشترک داشته باشیم و همین هویت مشترک منجر به یک انسجام اجتماعی سازنده و مؤثر شود. پدیده‌های میراث فرهنگی را معمولاً به دسته‌هایی تقسیم‌بندی می‌کنند که من در ادامه به برخی

اصلاح شود. مدرسه خان مهم‌ترین بنای تاریخی شیراز و متعلق به دوره صفوی است که لازم است با نوشتن نامه به وزیر میراث‌فرهنگی درخصوص مرمت‌های انجام شده، پیگیری‌ها در دستور کار قرار گیرد. استفاده از ملات‌های جدید مثل سیمان و ایزوگام در وهله نخست، بی‌تجربگی مرمتگر در مرمت بنای تاریخی را نشان می‌دهد و در درجه دوم سهولت دسترسی نسبت به این ملات‌ها است.

بخشی از نمای بیرونی

از آنها اشاره می‌کنم. دسته اول آثار و آداب و رسوم اجتماعی و انترعایی هستند که ممکن است به دلیل گذشت زمان و تغییر و تحولات فرهنگی واجتماعی دچار تغییراتی شده باشند، البته این میراث معمولاً هویت و ماهیت تاریخی خود را حمل و حفظ می‌کند و از نسلی به نسل دیگر به ارث می‌رسد که اطلاق عنوان میراث به آن از چنین نگاهی برخاسته است؛ مثل آداب و مراسم مربوط به نوروز که گرچه ممکن است در طول تاریخ دچار تغییر و تحولاتی شده باشد، اما هویت و ماهیت اصل خود را حفظ کرده‌است.

آقا و جالب است که گاهی این میراث مشترک از یک جغرافیای خاص عبور کرده و جغرافیای گسترده‌تری را مانند، ایران فرهنگی، که حوزه‌ای بزرگ را شامل می‌شود، دربر گرفته‌است.

همین‌طور است و شاید بتوان گفت این نوع از میراث و به‌خصوص در مورد پدیده‌های خاص مثل «نوروز» امروزه در کشورهای فارسی‌زبان و حتی کشورهای غیر فارسی‌زبان که پدیده نوروز برای آنها موضوعیت دارد، هم چنان گرمای داشته می‌شود. مثلاً در کشور آذربایجان برای نوروز اهمیت زیادی قائل هستند و البته در تاجیکستان و افغانستان هم همین‌گونه است که به دلیل وجود و رونق زبان فارسی، شکل و ماهیت خودش را دارد. در حقیقت پدیده نوروز به‌گونه‌ای ماندگار شده‌است که آیین‌های مربوط به آن با معنایی که این پدیده‌ها با توجه به آن ساخته شده‌اند، ارتباطی عمیق دارد و هنوز برای مردم جدایت و موضوعیت دارد. البته رویکرد پرداختن به برخی از این آیین‌ها نیز مهم است، یعنی وقتی مراسمی مثل چهارشنبه‌سوری را در یک کشور همسایه می‌بینیم که تبدیل به یک مراسم جمعی و شادی و نشاط شده است اما ما به‌گونه‌ای با آن برخورد کرده‌ایم که تبدیل به یک معضل شده‌است، جای تأمل دارد. در عین حال، همین الان اگر قرار باشد بنشینیم و درباره سابقه، اشکال اجرایی، مواجهه اجتماعی و دیگر ابعاد همین مراسم چهارشنبه‌سوری صحبت کنیم، شاید عکس‌ها بهترین اسنادی باشند که بتوانیم با مرور آن بررسی کنیم که از کجا به کجا رسیده‌ایم و احیاناً مشکلات این مسیر چگونه ایجاد شده‌اند و به چه نحوی می‌توانیم بدون ایجاد هزینه مادی و اجتماعی و خطراتی که ممکن است متوجه جامعه باشد، آن را به یک مراسم باوقار، شادی‌بخش و نوعی نشاط اجتماعی تبدیل‌کنیم.

اروز سه‌شنبه نهم

باید رفت بده و کاروانسرای سرپوشیده که خاک بسوزار است و شش فرسنگ و نیم راه صبح سردسته ساعت از خواب برخاسته یک‌ساعت از دسته‌گذشته سوار کالسکه شده‌ایم.... و فرسنگی که از شوراب طی راه کردیم رسیدیم به سنگ کلیددر چشمه آبی دارد خود قلعه سنگ کلیددرو ده‌آن که بقدر هفده‌هیجده خانوار سکنه از عرب نادری دارد.....
* ناصرالدین شاه قاجار (۱۳۰۶) سفرنامه خراسان، بخت: میزرا محمدرضا کلهر، تهران، انتشارات بابک، چاپ اقسست مروی ۱۳۶۱.

«بی‌سردار» رمانی درباره عصر مشروطه

رمان «بی‌سردار» اثری از محمداسماعیل حاجی‌علیان در انتشارات سوره‌مهر به چاپ رسید و راهی بازار نشر شد. این رمان روایتی است که در بستر تاریخ رخ می‌دهد و به فعالیت سه زن در عصر مشروطه به نام‌های «ماتا»، «مها» و «مونس» در امفهان می‌پردازد که یکی از آنها یک هموطن کلیمی است. در واقع بی‌سردار، ماجرای آزادسازی اصفهان است که دستمایه قصه قرار گرفته است. این عاشقانه سیاسی – اجتماعی در سه فصل با عناوین بی‌ماتا، بی‌مها و بی‌مونس، توسط شش‌راوی روایت می‌شود. به گفته نویسنده برای نوشتن رمان بی‌سردار، منابع متفاوتی از جمله کتاب آسمانی تورات، دستورالعمل‌ها، احکام کلییمان و کتاب‌های مرتبط با تاریخ یهودیان ایران مورد استفاده بوده‌است.

قاب

فرهنگ

CULTURE

دوشنبه ۱۷ دی ۱۴۰۳ ■ شماره ۶۹۵۱

بخشی از نمای داخلی فعلی کاروانسرا

آقا به‌نظر می‌رسد میراث همه داشته‌های فرهنگی ما را در تمامی زمینه‌ها در بر می‌گیرد و باید توجه داشته باشیم که یک نگاه معتدل و جامع نسبت به آن داشته باشیم!

همین‌طوارست. در تأیید صحبت شما باید بگویم مثلاً وقتی صحبت از میراث و به‌خصوص میراث فرهنگی می‌شود، تنها صحبت از آیین‌ها و مراسم شادی و نشاط نیست و موضوع مراسم و آیین‌های مذهبی نیز همین‌گونه‌اند، به‌خصوص که بازمینه‌های ایجادشده در جامعه دینی ایران، امروز توجه و اهمیت بیشتری نسبت به این مراسم مبدول شده است و چون نوعی تقاضا و نیاز اجتماعی نیز بوده است، پرداختن به آن در اولویت قرار گرفته‌است. به‌خصوص که این آیین بخشی مهم از فرهنگ اجتماعی ایرانی و اسلامی ما هستند وریشه در اعصار و قرون دارند. آیین‌ها و مراسمی که با درهم‌تنیدن معرفت، زیبایی‌شناسی، شعر و بسیاری از هنرهای دیگر مراسم آیینی ما را شکل داده‌اند و خوشبختانه هنر عکاسی در ثبت و ماندگار کردن این آیین و رسوم خیلی تأثیرگذار بوده است. و البته باید توجه داشته باشیم که در این نوع از میراث دینی و فرهنگی ما آسیب‌هایی بروز کرده که باید متوجه آن باشیم و تلاش کنیم این آسیب‌ها به اصل این رسوم و آیین لطمه وارد نکنند.

آقا و کلام آخر!

دوست دارم به این نکته اشاره کنم که موضوعات فرهنگی بهترین زمینه برای حفظ انسجام جمعی و اجتماعی هستند و یکی از امور مهمی که می‌تواند انسجام یک جامعه را حفظ کند، تاریخ، فرهنگ و تمدن است که بخمد... ایران از تاریخ و تمدنی قدیمی و فاخر و مانا برخوردار است. در واقع زمانی که ما از تاریخ و تمدن صحبت می‌کنیم همین آثار و نشانه‌های تاریخی و از جمله کاروانسراها هستند که می‌توانند به‌عنوان مصداق‌های عینی این تاریخ و تمدن باعث این انسجام و یکپارچگی و وحدت اجتماعی و فرهنگی شوند. باید حواسمان باشد که اگر از این مقوله مهم فرهنگی غافل شویم و ق‌دردان آن نباشیم، به‌ناچار برای پاسخ به نیازهای اجتماعی و فرهنگی که لازمه دوام و قوام جامعه هستند، ناچار خواهیم شد چیزهای بدلی را جایگزین کنیم که هیچ‌گاه نتوانند توانست جای اصل را بگیرند. پس جدای از ارزش و اهمیت این میراث ارزشمند تاریخی و تمدنی، اگر به دنبال همبستگی اجتماعی هستیم، هنر بهترین وسیله برای حفظ این همبستگی است و آثار ارزشمند تاریخی ما بهترین ظرفیت برای تحقق چنین هدف ارزشمندی هستند. و حرف آخر هم این که امیدواریم متولیان امر در وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، به‌خصوص معاونت میراث فرهنگی تیم‌نگاهی به این‌گونه گزارش‌ها و دغدغه‌های عمومی کشور داشته باشند و به ارث و میراث ارزشمندی که از گذشتگان به ما رسیده و برخی از آنها مثل «کاروانسرای شوریاب» در کهنسالی نیاز به حفاظت و مراقبت ویژه دارند، عنایت بیشتری داشته باشند.

نوا

«شعله دارم بر زبان» با صدای ۴ خواننده

ارکستر موسیقی ملی ایران با همراهی چهار خواننده، ۲۸ و ۲۹ دی کنسرت «شعله دارم بر زبان» را در تالار وحدت روی صحنه می‌برد. به گزارش روابط عمومی بنیاد رودکی، ارکستر موسیقی ملی ایران در گرامیداشت یاد آهنگساز

فقید علی‌جعفریان، در واپسین شب‌های دی به‌رهبری همایون رحیمیان و همراهی خوانندگان موسیقی ایرانی، آثاری از جلال‌الدین منیری و همایون رحیمیان را نیز اجرا می‌کند. در شب نخست این کنسرت مجتبی عسگری و حسین علیشاپور در کنار نوازندگان ارکستر موسیقی ملی ایران می‌خوانند. در شب دوم نیز پوریا اخوای و وحید تاج ارکستر را همراهی می‌کنند. ارکستر موسیقی ملی ایران از ابتدای امسال با رویکرد اجرای آثار موسیقی اصیل ایرانی، در هر اجرا با انتخاب رپرتواری از آثار آهنگسازان ایرانی، کنسرت‌هایی را در تالار وحدت برگزار کرده است. شعله دارم بر زبان، تازه‌ترین اجرای این ارکستر نیز در ادامه همین مسیر، از ساعت ۲۱:۳۰ شامگاه جمعه و شنبه، ۲۸ و ۲۹ دی در تالار وحدت روی صحنه می‌رود.

بزرگداشت گریگوریان در موزه هنرهای معاصر

همزمان با برپایی نمایشگاه منتخبی از آثار مارکو گریگوریان، مراسم بزرگداشت این هنرمند، فردا ساعت ۱۵، با همکاری بنیاد مارکو گریگوریان در سالن اجتماعات موزه هنرهای معاصر تهران برگزار می‌شود. همزمان

با برپایی نمایشگاه منتخبی از آثار مارکو گریگوریان، مراسم بزرگداشت این هنرمند با حضور و سخنرانی مهدی حسینی (هنرمند نقاش و دوست مارکو گریگوریان)، حسن موزیری‌نژاد (هنرمند نقاش و منتقد هنری)، حمیدرضا نیالی (مستندسازو کارگردان فیلم مستند مارکو گریگوریان)، هراچیا مخیتاریان (رایزن فرهنگی سفارت ارمنستان) و میشال... بوردیان (دبیر جلسه و رئیس بنیاد مارکو گریگوریان)، برگزار می‌شود. مارکو گریگوریان (۱۲۸۶-۱۳۴۴) هنرمندی که نقشی بااهمیت در پیشبرد جنبش مدنیسم در ایران ایفا کرده است. در کروپوتکین (روسیه) در خانواده‌ای ارمنی به دنیا آمده بود و همراه خانواده در سال ۱۳۱۹ به تبریز مهاجرت کرد. گریگوریان مقدم‌مان نقاشی را در هنرستان کمال‌الملک آموخت، سپس به ایتالیا رفت و در آکادمی هنرهای زیبای رم نام‌نویسی کرد.

نشست

